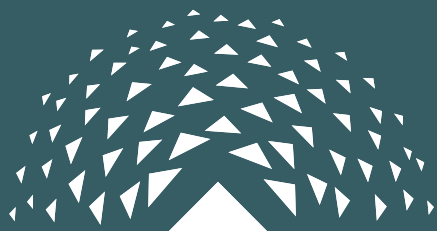

**A Moldovai Köztársaság biztonsági és gazdasági
kihívásai és a sikeres válaszok lehetősége 2022 nyarán**

Security and Economic Challenges
of the Republic of Moldova and the Possibility
of Successful Responses in the Summer of 2022

BARABÁS T. JÁNOS

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Barabás T. János, 2022.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2022.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2022.44>

Összefoglalás: A jelenlegi biztonsági–gazdasági krízist számos kisebb-nagyobb válságjelenség előzte meg az elmúlt pár évtizedben, amelyekre a Maia Sandu vezette EU-barát kormányzat a reformok felpörgetésével válaszolt. Ez hosszú távon sikerekhez vezethet, és megerősítheti az ország nyugati integráció felé való konvergenciáját. Rövid távon viszont marad a bizonytalanság, aminek fő oka az energiaválság, és az orosz hadsereg esetleges Odessza-környéki támadása. A nyugati nyilvánosságban elhanyagolt Moldova sorsa túlmutat határain, sikere jótékony hatással lehet az egész régióban. Akárcsak a magyar, a román és az ukrán kormány is visszafogottan nyilatkozik Moldova ügyében, aminek egyik oka, hogy az országnak stabilitásra van szüksége, a kibontakozó új politikái az igazságügyi, a gazdasági és adminisztratív reformok területén megfelelő választ jelenthetnek a biztonsági és energiaügyi kihívásokra. A Moldovai Köztársaságban tehát a nehézségek ellenére erősítik a reformokat, ami miatt a Nyugatnak továbbra is érdeke kell, hogy legyen a gazdasági, politikai kapcsolatok szorosabbra fűzése.

Kulcsszavak: Moldova, Oroszország, Románia, Ukrajna, Magyarország, ukrán-orosz háború, NATO

Abstract: *The current security–economic crisis was preceded in Moldova by numerous smaller or larger crises in the past couple of decades, to which the EU-friendly government led by Maia Sandu responds by speeding up reforms. This can lead to success in the long-term and strengthen the country's convergence towards the Western integration. In the short term, however, uncertainty will remain the main cause of which is energy crisis and the possible attack of the Russian army in the Odessa area. The fate of Moldova, neglected in the Western public, goes beyond its borders, its success can have a beneficial effect on the entire region. Just like the Hungarian, the Romanian and Ukrainian governments also have caution with regard to Moldova, one of the reasons being that the country needs stability, the emerging new policies in the fields of judicial, economic and administrative reforms can be an adequate response to the security and energy challenges. In Moldova, despite the difficulties, reforms are being strengthened, and for this reason the West should continue to have an interest in closer economic and political relations.*

Keywords: Moldova, Russia, Romania, Ukraine, Hungary, Ukrainian-Russian war, NATO

BEVEZETÉS

Ha a moldovai sajtót olvassuk, vagy Chisinau utcáin sétálunk 2022 nyarán Moldova békésnek és gazdaságilag pezsgőnek látszik, és szembetűnő a kontraszt a határontúli ukrán városokkal. Európa második világháború utáni legnagyobb

háborúja azonban hosszú árnyékot vet a szomszédos Moldovára. A moldovai határhoz közeli ukrán területet ért orosz rakétacsapásokat országszerte hallották az emberek. Mindez a fenyegetés társul egy évtizedek óta húzódó, folyamatosan tovább gördülő gazdasági-társadalmi gondhalmazzal, ami sokak számára aggodalmassá teszi Moldova jövőjét. Ezen kihívásokat és a lehetséges válaszokat igyekszem összefoglalni alábbi elemzésemben.

MOLDOVA LASSAN STABILIZÁLÓDOTT AZ ELMÚLT ÉVEKBEN

A mostani biztonsági-gazdasági válságot számos kisebb-nagyobb válság előzte meg az elmúlt pár évtizedben. Moldova biztonsága az [1990-es évek](#) elején már szembesült az orosz hibrid hadviseléssel, aminek eredményeként létrejött Transznisztria, a nemzetközi szinten el nem ismert dnyesztermelléki szakadár állam. A mostani gazdasági növekedést is egy súlyos pénzügyi csőd előzte meg: Moldova [2014-ben bankválságot élt át](#), amelynek hátterében európai pénzintézetek csalásai álltak, a banksíbolást a szakértők az orosz „laundromat” (pénzmosás) nemzetközi tevékenységek részeként értelmezik. Utóbbiak során hamis bírói határozatok és álkölcsönök formájában mintegy 2 milliárd dollárnyi tőke tűnt el 3 moldáv bankból, és kötött ki adóparadicsomokban. Az elsikkasztott vagyon nagysága az ország GDP-jének 20 százalékát tette ki. Moldovának nyugati segítséggel sikerült megtisztítania bankszektorát és megőrizni a makrogazdasági stabilitást, miközben alacsony szinten tartotta államadósságát (a GDP 30 százaléka közelében). Devizája, a lej is viszonylag stabil volt az elmúlt évtizedben. A zavaros és nehéz körülmények miatt felfutott a kivándorlás, jelenleg az hárommillióos ország lakosságának hozzávetőlegesen 30%-a él külföldön, főleg Európai Unió országokban. A megrekedt reformok, a gyenge gazdasági alap ellenére az ország mégis működőképes, elősorban a nyugaton élő moldávok hazautalásai miatt. A nyugati emigráció emellett szavazataival pár éve már stabilan nyugati pályán tartja az országot.

A REFORMISTA KORMÁNY KIHÍVÁSOKRA ADOTT VÁLASZAI

[Maia Sandu](#) államfő, reformpárti politikus 2020 végén vette át a hatalmat az oroszbarát szocialista pártelnök (Partidul Socialist Republica Moldova – PSRM) Igor Dodon kezéből. 2021 áprilisában az Alkotmánybíróság elegendő alapot talált ahhoz, hogy lehetővé tegye Sandu elnöknek a hivatalban lévő parlament felosztatását, miután Ion Chicu volt miniszterelnök 2020 decemberében lemondott. [2021 júliusában](#) előrehozott választásokat tartottak,

és Maia Sandu Tett és Szolidaritás Pártja (*Partidul Actiune si Solidaritate – PAS*) 63 parlamenti mandátumot szerzett, ami a többséget jelenti a 101 fős törvényhozáásban. A PAS-többség mellett egy választói szövetség és egy kisebb párt képviselteti még magát a parlamentben: a Kommunisták és Szocialisták Választási Blokkja 32, az euroskeptikus ŞOR Párt pedig 6 mandátummal.

A PAS 2021-ben új kormányt alakított Natalia Gavriluța miniszterelnök vezetésével, programja a reformok felgyorsítására és az igazságügy megtisztítására összpontosít. A [2021 júliusi](#) parlamenti választások az arányos képviseleten alapuló választási rendszerhez való visszatérést jelentették, a fő választási megfigyelő, az [EBESZ](#) pedig kevesebb szabálytalanságot tapasztalt, mint a 2019 februári parlamenti választásokon, amelyeket vegyes rendszerben bonyolítottak le, az egyéni választókerületek és a pártlisták alapján arányosan elosztott mandátumok alapján. Az új választási rendszer a politikus-oligarcháknak nem kedvezett, nem tudták jelöltjeiket listák alapján bejuttatni. Sandu elnök hatalomra jutása után az ország az oligarchák befolyásától is jórészt mentesült – Vlad Plahotniuc, Ilan Shor nagyvállalkozó-politikusok az ügyészségi vádak elől külföldön bujkálnak. A politikai életet kisajátító oligarcháktól való eltávolodás ritka eredmény a posztszovjet nemzetek körében.

A kormány más területeken is lépéseket tett a normalizálás felé. 2021-ben a [Covid-19 világjárvány](#) továbbra is komoly egészségügyi gond maradt az év során; január és december között több mint 230 000 esetet és több mint 7 000 halálesetet regisztráltak. 2022-re a járvány alábbhagyott, ami komoly siker az ország számára. A pandémia elleni küzdelemben Maia Sandu elnök mind az EU-tól, mind Oroszországtól kért segítséget, oltóanyagot – ezzel is jelezve az ország alkotmányba foglalt semlegességét.

Az Európa Tanács [Velencei Bizottsága](#) 2021 decemberében értékelte az ország legfelsőbb bírósága által előterjesztett, a korrupció visszaszorítását célzó törvényjavaslatokat, és megállapította, hogy a módosítások nem tartalmaznak olyan meghozható intézkedéseket, amelyek növelnék a bírói feddhetetlenségbe vetett bizalmat, vagy a közvélemény igazságszolgáltatásba vetett bizalmát. Válaszul a moldovai parlament elfogadta, hogy szigorúbban vizsgálják az vezetők vagyonosodását és a törvényeknek való megfelelést, ami kedvező fogadtatásra lelt az EU intézményei részéről. Lassan, de biztosan tehát Moldova kezd megfelelni a Nyugat elvárásainak, és ennek megfelelően nagyobb érdeklődésre és támogatásra várhat.

A 2021-ben létrejött új kormány azonnal a változékony [oroszi energiapolitika](#) célpontjává vált. A Gazprom elutasította a Moldovával kötött 30 éves gázszerszződés meghosszabbítását. Ehelyett háromszoros áremelést hajtott végre, ami azóta is tartó gázválságot váltott ki. A háború csak elmélyítette ezt a válságot – megzavarta az egész régió gazdaságát, és ukránok ezreit kényszerítette arra, hogy Moldovába meneküljenek. Az energiaválságban elsősorban Románia nyújt támogatást, de a jövő továbbra is bizonytalan marad, hiszen Románia energiapolitikájának jövője is bizonytalan.

Európa egyik legszegényebb országa, Moldova hosszú évek óta képes folyamatosan növekedni: 2000 óta átlagosan [4,4%-os](#) az éves GDP-növekedést produkál. 2021-re Moldova elérte az [5800 USD/fő](#) nemzeti jövedelmet, és komoly lehetőségei nyíltak arra, hogy az ipari parkok típusú gazdaság korába lépjen. Moldova növekedési modellje sajátos, mivel nagyrészt a migráns munkavállalók hazautalásaiból finanszírozott fogyasztáson alapul (számszerűleg Moldova fogyasztása valójában meghaladja a teljes GDP-jét). Egyes becslések szerint a külföldön élő munkavállalók az ország teljes munkaerő-állományának mintegy [25–30 százalékát](#) teszik ki. Átutalásaik döntő jelentőségűek az ország életben tartásához, és gazdasági növekedésének előmozdításához. Mindez valóban aggodalomra ad okot, hiszen a gazdasági növekedést nem a hatékonyság gerjesztette, hanem a fogyasztás – ez hosszútávon nem fenntartható, mert a moldáv áruk külföldi versenyképessége csökkenni fog. Márpedig Moldovát is, akárcsak a legtöbb térségben lévő államot a kivitel húzza előre.

A kihívások tehát ijesztő méretűek. Az infláció Moldovában jelenleg Európában a legmagasabb: [33 százalékos](#), ami súlyosan érinti az amúgy is szegény lakosságot. Az oroszokkal folytatott gázvita folytatódik, és tekintve, hogy Oroszország politikájának központjába emelte energiaexportját, hogy politikai nyomást gyakoroljon más országokra, valószínűleg a jövőben is folytatódni fog. A jó hír az, hogy a kormány eltökélten folytatja a reformokat, így 2022-ben sor kerül az adminisztráció digitalizálására, és az EU segítségével új típusú vállalkozói hitelek válnak elérhetővé. A Moldovai Köztársaságban zajló események üzenete tehát az, hogy a nehézségek ellenére erősítik a reformokat, és emiatt a Nyugatnak továbbra is érdeke kell, hogy legyen a gazdasági, politikai kapcsolatok szorosabbra fűzése.

OROSZ POLITIKA MOLDOVÁBAN

Moldovában egyre inkább aggódnak az orosz befolyásolási kísérletek miatt. Egy moldáv hírportál közölte [Oleg Serebrian miniszterelnökhelyettes](#) 2022 július végi nyilatkozatát, miszerint összehangolt információs támadás érte hazáját:

- a dnyesztermelléki szakadár állam külügyminisztere, Vitalij Ignatyev kérte a terület Oroszországhoz való csatolását;
- rendszeresen bombariadó van a Chişinău-i parlamentben és a főváros repterén;
- a gagauz autonóm terület vezetői Putyin elnököt támogató nyilatkozatokat tettek, és oroszországi kereskedelmük folytatását szeretnék;
- intenzívebbé vált az internetes és a televíziós oroszbarát propaganda terjesztése.

Serebrian szerint Oroszország Odesszát célzó támadást készít elő, aminek részeként Transznisztríába is be akarnak majd vonulni. Kiemelte, hogy szerinte a tiraszpoli rezsim először kéri majd a hivatalos egyesítést Oroszországgal. A moldáv kormány azt gyanítja, hogy a felélénkült információs hadviselés válasz lehet Moldova EU-tagfelvételi folyamatának 2022 júliusi elindítására is. Újdonság, hogy a reptéri és parlamenti bombafenyegetések részben a dark weben érkeznek, tehát tágul a kiberkonfrontáció színtere. Nemrég Ukrajna nem hivatalosan segítséget ajánlott fel Moldovának, arra az esetre, ha támadás éri. A moldáv kormánytag, Serebrian szerint el fogják utasítani az ukrán segítséget, ha hivatalos megkeresés lesz, mert az ország szigorúan semleges akar maradni.

Értékelésem szerint az orosz biztonsági doktrína alapján Oroszországnak a posztszovjet térség egészében kritikus fontosságú érdekei vannak, amelyeket hibrid eszközökkel igyekeznek érvényesíteni. Moldovával szemben a hibrid hadviselés fő eszköze az információs támadás – ezzel próbálva megingatni az EU-párti hatóságokba vetett bizalmat, és visszasegíteni a hatalomba az oroszbarát politikusokat. A jelek szerint tehát Oroszország egyelőre lágyabb, politikai és információs eszközökkel igyekszik befolyást gyakorolni, a következő elnöki és parlamenti választásokon pedig szeretne oroszbarát kormányzatot hatalomra segíteni. Ezt a törekvést viszont keresztül húzhatja egy esetleges orosz támadás Odessza környékén, hiszen az ukrán kikötőtől Chişinău mindössze 180 km távolságra van.

A ROMÁN REAKCIÓ

Románia a keleti kihívásokra feleletül aktívabb politikába kezdett a nyugati szövetségi rendszeren belül. Bukarestben Moldova a nemzetpolitika része, az ukrán-orosz háború függvényében pedig elsősorban biztonsági kihívást jelent. Románia [2021 decemberében újította](#) meg 2020-as nemzetbiztonsági stratégiáját, amelyben vezető veszélyként szerepel a fekete-tengeri biztonsági kihívások és a kiberbűnözés. A bukaresti kormány lelkesen üdvözölte a NATO 2022. június 28-i madridi csúcsértekezletének zárónyilatkozatát, amely kilátásba helyezte egy külön fekete-tengeri NATO biztonsági stratégia megalkotását. Mindez nem a többi hagyományos veszély elhárításának rovására zajlik szomszédunknál, inkább csak a folytatása a Románia–NATO együttműködés eddig is tapasztalt szorosabbra fűzésének. Ezt a közeledést az is lehetővé teszi, hogy az idén a honvédelemre már a román GDP több mint 2%-át biztosítják. A bukaresti kormányzat a kollektív védelemben hisz, ebben akar kitűnni. Ennek megfelelően válaszolt 2022 nyarán a román kormányzat az ukrainai háború kihívásaira, és áttételesen Moldova ügyeire is. A biztonság erősítése elsősorban a kemény katonai kapacitások – NATO keretben történő – építéséről szól. Bár Románia nem szállít hivatalosan fegyvert Ukrajnának, de a nemzetközi sajtó szerint román

biztonsági [magáncégek működnek Ukrajnában](#), és részben Románia látja el Kijev kibervédelmét is – így a kemény katonai képességek mellett szomszédunk más biztonsági területeken is előretör.

Értékelésemben a román politikai gondolkodás nagy réme változatlanul az orosz jelenlét esetleges erősödése Moldovában, ami az ukrainai háború, a fekete-tengeri feszültségek, és a Nyugat Balkán problémái miatt egyfajta bekerítettség-érzést jelent szomszédunk számára. A román média gyakran és felelőtlenül Magyarországot is az orosz katonai, biztonsági érdekek ügynökeként mutatja be. Bukarest a térségben középhatalom kíván lenni, sőt, a nyugati értékek képviselőjeként óhajt fellépni. A politikai elit a középhatalmi státusz segítségével óhajt modernizációt, főleg amerikai energiaipari és IT-befektetéseket vonzani, valamint nemzetpolitikai céljainak is ez az eszköze. Az utóbbiak miatt úgy látom, Bukarest számára regionális kapcsolatai felfutásának a határa ott van, ahol az már a partner nagymértékű megerősödését eredményezné. Létezik egy másik modernizációs koncepció is szomszédunknál, inkább a politikai ellenzék és az erdélyi nagyvárosok polgármesterei körében, melynek értelmében az országnak az európai gépipar partnereként az EU-s infrastruktúrába kellene bekapcsolódni. Tekintve azt, hogy Romániában az érdekcsoportok jó része regionálisan szerveződik, és gyakran egymásnak ellentmondó érdekeik megjelennek a törvényhozásban is, valamint, hogy rendszerszintű a korrupció, nem tartom valószínűnek, hogy világos döntés szülessen a fő modernizációs irányról, vagy például a fő katonai beszerzések partnereiről. Az utóbbi okok miatt nem várok középtávon koherens Moldova-politikát sem Bukarest részéről.

UKRAJNA ÉRDEKEI

Bár Ukrajna katonailag tartja még magát a zajló háborúban, és nem hivatalosan felajánlotta, hogy megvédi Moldovát egy esetleges közvetlen orosz támadástól, a háború veszélye egyre közelebbi Chișinău számára, amit Kijevben is érzélelnek. A moldovai témákban újabban konfliktuskerülő ukrán kormányzati narratíva azt sejteti: Kijev belátja, hogy Moldova biztonságpolitikája többvektorú lesz. A menekültek fogadása mellett a tengeri blokád miatt Moldova jelentős szerepet játszik Ukrajna ellátásában és biztonságában – ez egy létfontosságú kapcsolat, amely életben tartja az ukrán gazdaságot főleg Odessza tartományban. Időközben a Duna moldovai szakaszánál fekvő [Giurgiulești kikötő](#) az Ukrajnába irányuló import és az ukrán áruk külföldre történő exportjának fontos logisztikai csomópontjává vált. Míg a háború fő hadszíntere Ukrajnában van, a szomszédos országok, köztük Moldova is áttételesen részesei ennek a háborúnak.

Értékelésemben Ukrajna mellett Moldova a másik példa arra, hogy a poszt-szovjet nemzetek között sikeres lehet a nyugat integráció, bár nehezen és lassan, de nyugatbarát fejlődési pályán haladhat az ország. Mindez erősíti a Nyugat bizalmát nem csak Moldova, de Ukrajna felé is. Moldova sikere tehát a kijevi kormányzatot erősíti. A nyugati nyilvánosságban elhanyagolt Moldova sorsa túlmutat határain, sikere jótékony hatással van az egész régióban. Ukrajna mellett Románia is profitálna ebből a sikerből, hiszen az eddigi óvatos, nyugatbarát politikát hitelesítené. A jobban működő regionális magyar–román–ukrán–moldáv szomszédsági kapcsolatrendszer természetesen Magyarországnak is előnyére válna. Utóbbira jó példa a jelenleg zajló infrastruktúra befektetések, így a magasfeszültségű villamosvezetékek összekötése. A szabad világ számára fontos kell, hogy legyen a régió országainak nyugati fejlődési pályán való megtartása.

TANULSÁGOK

A Moldovát ért keleti információs támadások és propaganda célja természetesen a félelem- és zavarkeltés. Az orosz csapatok nem messze vannak Odesztól keletre, a biztonsági helyzet a térségben kritikus, és növekszik annak az esélye, hogy Chişinău is belesodródik a háborúba. Ugyanakkor különös, hogy a Tiraszpol számára létfontosságú Chişinău-i repteret is bombafenyegetés érte – ami azt jelentheti, hogy több hatalmi tényező is manipulálja a helyzetet. Akár csak a magyar, a román kormány is visszafogottan nyilatkozik Moldova ügyében, de magasabb szinten van a például légierjük készsége. A román fél Budapest esetleges „feszültségkeltő politikájától” tart, aggódik Orbán Viktor miniszterelnök romániai népszerűsége miatt, várhatóan megelőző lépéseket fog tenni a nemzetközi titkos diplomáciában, és fokozza a magyar kisebbségre gyakorolt nyomást. Mindez Bukarest számára azért is fontos, mert nő kelet felől a biztonsági fenyegetettség.

Míg nekünk, EU-s állampolgároknak az ukrán–orosz háború egy váratlan és megdöbbentő konfliktus, addig a moldávok számára ez inkább csak az elmúlt évtizedek politikájának erősebb eszközökkel való folytatása. A folyamatban lévő háború súlyosbította azt a nehéz gazdasági és szociális helyzetet, amellyel az ország Európa-párti vezetői szembesültek 2 évvel ezelőtti választási győzelmük után. Az ország kibontakozó új politikái az igazságügyi, gazdasági és adminisztratív reformok területén viszont megfelelő választ jelenthetnek a kihívásokra.

Ha jól meggondoljuk, a legtöbb térségünkben fekvő állam bekerítettség-i fóbiában szenved, lásd a lengyel ódzkodást a német–orosz gazdasági, energiaügyi együttműködés miatt. Ha jól megfigyeljük a román és a moldovai biztonság kihívásait, akkor elmondhatjuk, hogy régióink államainak természetesen nem érdekük egymás biztonságának gyengítése, sőt, közös gondjaink vannak. A NATO igyekszik katonai képességeit harmonikusan, az interoperabilitás és a

munkamegosztás elvének megfelelően építeni régiókban, de a kormány szintű politikai akarat sokat javíthatna még ezeken a jó együttműködésekben is. Ezt elősegíthetné a katonai beszerzések, az infrastruktúrafejlesztések fokozottabb összehangolása – bár ezen a téren nagy a bizonytalanság, nem utolsósorban azért, mert az USA és az európai országok között is verseny van ezen a téren. A moldovai (és emiatt a román) biztonság középtávon való alakulásának fő kihívása és alakítója tehát az orosz veszély lesz, ebből a szempontból ítélik meg regionális partnerségeiket is. Magyarország eddig is építőleg viszonyult ezen partnerségekhez, ami jó alapja annak, hogy stabil kétoldalú- és regionális politikánk legyen.